



*Вірус і брехня про нього  
поширюються швидко*

# 10 міфів про пандемію COVID-19 у ЗМІ та соціальних мережах



Пандемія COVID-19 – не перша і не остання в історії людства, протистояти пошесті доводилось часто. Одними із перших описаних пандемій – найбільш масштабних<sup>1</sup> кількістю людських втрат і охопленням – територій є:

- Антонінова чума (Чума Галена) – 165 рік н.е. Забрала життя 5 млн людей (близько 2% населення того часу). Призвела, за історичною гіпотезою, до смерті римського імператора Марка Аурелія;
- Чума Юстиніана – 541-542 рр. Названа на честь імператора Юстиніана I, який видужав від хвороби;
- «Чорна смерть» (чума) у XIV столітті, від якої загинуло 75-200 млн людей по всьому світу (близько 15-40% населення того часу, 30-60 % населення Європи);
- Найбільш смертоносна з семи пандемій холери – у 1852-1860 рр.;
- Пандемія грипу-«іспанки» в 1918-1920 рр., жертвами якої стали 20-50 млн людей (близько 1-2% населення того часу);
- Пандемії ВІЛ/СНІДу та COVID-19 ще тривають.

Віддалені за часом пандемії теж супроводжувалися міфами. Так, у наступі чуми пращери звинувачували комети, які починаючи з 1300 року шість разів бачили в Європі. Описуючи пандемію чуми в XIV столітті, історики наводять дані, що у багатьох постраждалих містах Європи спалахи інфекційного захворювання супроводжувалися розгулом антисемітизму та погромами.

Під час пандемії «іспанки» в деяких тодішніх газетах писалося, що вірус домішував до аспірину його виробник, коли людина приймала препарат, вона заражалася грипом.

У 1980-1990 рр. була поширена «теорія» щодо ВІЛ/СНІД як біологічної зброї – знищення окремих груп населення. Деякі упередження стосовно вірусу імунodefіциту розповсюджені донині – від повного заперечення існування захворювання ВІЛ-дисидентами до побоювань потискати руку, дихати одним повітрям із носіями вірусу імунodefіциту.

Таким чином COVID-19 – не перша й не остання хвороба, що породжує фейки та міфи.<sup>2</sup> Фактчекери аналітичної платформи VoxCheck перевірили майже 900 фейків у Facebook за період з березня 2020-го до січня 2021 року та з'ясували, що понад 65% із них стосувались саме пандемії коронавірусу.<sup>3</sup> Хоча у порівнянні з 2020 роком кількість людей, здатних відрізнити правдиву інформацію про коронавірус і вакцинацію від неправди, зросла, більше третини тих, хто стикається з подібною дезінформацією, все одне вірять їй. Про це свідчать дані спільного дослідження USAID та Internews.<sup>4</sup>

У цій брошурі зібрано 10 найбільш поширених, абсурдних, небезпечних міфів. За точку відліку їхнього розповсюдження ми взяли 20 січня 2020 року, коли влада Китаю визнала, що вірус передається від людини до людини. Серед них немає гіпотез про зв'язок COVID-19 з кометами – на це вплинув технічний прогрес та охоплення населення освітою, проте же породив інші конспірологічні теорії.

## «Біологічна зброя», «вірус, що розповсюджується електромагнітними хвилями»

Натрапляли на дописи про коронавірус як «біологічну зброю»? А про «розпилення вірусу» з літаків, що кружляють над містами? Не рідше соцмережами та деякими ЗМІ гуляють фейкові фото, де «інженер» показує обладнання з маркуванням COV-19 – його нібито встановлять на вишку, щоб в подальшому поширювати коронавірус радіохвилями. Подібний міф вже завдав реальної матеріальної шкоди, коли у Великій Британії та Франції групи фанатиків підпалювали вишки 5G, залишаючи мільйони користувачів без мобільного зв'язку, телебачення і радіо.

- ✓ Аналіз природи походження вірусу з початковим найменуванням SARS-CoV-2, який потім назвали COVID-19, все ще триває. Відповідно до заяви Офісу директора національної розвідки США, однаково ймовірними вважаються дві гіпотези: природний контакт з інфікованою твариною або інцидент, пов'язаний із лабораторією, що міг статися не пізніше листопада 2019 року.<sup>5</sup> Щодо мережі зв'язку нового покоління, то 5G відноситься до неіонізуючого випромінювання, працює в частотах 6-100 ГГц. Мережі п'ятого покоління є безпечними для людини, що довели дослідження міжнародної комісії із захисту від неіонізуючого випромінювання (ICNIRP) і міжнародної наукової академії SciProof.<sup>6,7</sup>

## «Коронавірус є змовою фармацевтичних компаній»

Розповсюджену думку про нібито навмисне поширення вірусу з метою збагачення фармацевтичних компаній-виробників вакцин викликав пост у Facebook наприкінці січня 2020 року (пізніше допис було видалено). Він містив повідомлення про розробку вакцини, кілька скріншотів, включаючи фрагмент сторінки патенту з терміном дії, що закінчується, а також заголовки новинних сайтів, в яких йшлося про карантин і роботу над створенням вакцини.

- ✓ Взагалі, якщо керуватися подібною логікою, то всі хвороби – від нежиті до онкології – вигадали або лікарі, або фармацевти.

Патент, про який йшлося у дописі, стосувався іншого представника сімейства коронавірусів – SARS, що спричинив спалах атипової пневмонії (важкого гострого респіраторного синдрому) у 2003–2004 рр.<sup>8</sup> Вивчення SARS та MERS (близькосхідного респіраторного синдрому) протягом останнього десятиліття дало вченим знання про структуру та функціонування коронавірусів, що прискорило розробку різних технологій вакцинації. Вакцини дійсно зробили швидко, дослідники та розробники працювали разом на різних етапах, дотримуючись стандартів безпеки<sup>9</sup>.

Першим у світі дозвіл на застосування в Європейському Союзі, США, Великобританії, Ізраїлі та в низці інших держав отримав препарат проти COVID-19 спільного виробництва BioNTech/Pfizer<sup>10</sup>. Кампанія з імунізації розпочалась в грудні 2020 року.

## «Пандемія вигадана для встановлення нового світового порядку»

У спільноті соціальних мереж звинувачення в поширенні коронавірусу лунають на адресу Біла Гейтса, Ілона Маска, Джорджа Сороса, Рокфеллерів. Мовляв, найбагатші люди світу за допомогою пандемії намагаються вирішити проблему перенаселення планети.

- ✓ За однією зі своїх характеристик – швидкою мінливістю – коронавірус аж ніяк не підходить критеріям біологічної зброї. Який сенс у непередбачуваній «зброї масового ураження»? Інша річ, скажімо, «сибірка» (Anthrax). Без лікування хвороба призводить до смерті у понад половині випадків, при лікуванні коефіцієнт летальності знижується до <40%.<sup>11</sup> А взагалі теорія змови – це класична конспірологія, нею можна пояснити будь-що, від інопланетян до змови двійників.

## «Пандемія як масштабний соціальний експеримент»

Подекують, що коронавірус є масштабним соціальним експериментом, щоб оцінити, наскільки населення можна обмежувати в правах.

✓ Права людини – це баланс між правом окремою людиною та правом іншої людини. Так, у Вас особисто є право не нарікати власне життя та здоров'я, життя та здоров'я своїх дітей, батьків на загрозу зараження від особи, яка не дотримується санітарно-епідемічних правил, легітимно встановлених державою. І це стосується не тільки COVID-19. Обмеження прав людини допустимі в інтересах суспільного здоров'я.

Статті 8, 9, 10 і 11 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод припускають втручання в основні права там, де це є «необхідним у демократичному суспільстві для захисту здоров'я». Ухвалена в 1950 році Конвенція є фундаментом європейського механізму захисту прав людини.<sup>12</sup>

Тому обмеження, які встановлені законодавством України щодо охорони здоров'я, які є пропорційними та легітимними, відповідають міжнародним стандартам прав людини.

Ці питання докладно викладені у ст. 30 Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення».<sup>13</sup>

## «Існування коронавірусу заперечують деякі вчені та політики»

«Масовим психозом» називали пандемію деякі політики, утім найстрашнішим є, коли масовою свідомістю маніпулюють вчені. Наприклад, Нобелівській лауреат Люк Монтаньє, автор таких псевдонаукових ідей як «пам'ять води» та «випромінюване ДНК», бездоказово заявив, що «вакцини поступово отруюють населення».

✓ Заяву Монтаньє про вакцини як «отруту» засудили 106 науковців: «Ми не можемо прийняти, що один із наших колег використовує свою Нобелівську премію для поширення повідомлень, небезпечних для здоров'я».<sup>14</sup>

## «Коронавірус – Божа кара?»

Хмизу у вогонь суперечок щодо коронавірусу на початку пандемії підкинув почесний патріарх Православної церкви України 92-річний Філарет. В одному із телевізійних ефірів він заявив, що причинами появи коронавірусу є «одностатеві шлюби», і що «коронавірус спеціально створили люди, а Бог це допустив».

✓ Натомість Вселенський Патріарх Варфоломій заявив: «Неприпустимо перед такою кількістю жертв і страждань заперечувати існування пандемії, розцінювати її як щось створене, поширювати теорії змови. Таке ставлення показує байдужість до ближнього, а все, що суперечить заповідям любові до ближнього, не може бути волею Бога»<sup>15</sup>.

Перші особи представлених в Україні основних релігійних конфесій – православні, греко-католики, римо-католики, мусульмани та юдеї – одноставно спростовують хибне уявлення, що церкви проти вакцинації<sup>16</sup>. Ніякої суперечності Божим заповідям, кажуть вони, засадам християнства, ісламу, юдейства щеплення як медична процедура не несе<sup>17</sup>. Питання вакцинації не є релігійним, воно – в суто медичній площині. Як засвідчує офіційна позиція Ватикану, «вакцина проти ковіду не є етично бездоганною, але є морально прийнятною».<sup>18</sup>

В листопаді 2021 року вперше в Україні пункт масового щеплення від COVID-19 відкрили в Патріаршому соборі Української греко-католицької церкви у Києві<sup>19</sup>.

## «Допоможе народна медицина»

«Російський дослідник вірусу в китайському Ухані», «японський лікар», «медичний фахівець зі Стенфорда» рекомендували пити якомога більше гарячої води, щоб запобігти інфікуванню коронавірусом, бо, як стверджували псевдоексперти, «вірус не є термостійким і гине за температури 26-27 градусів». Не менш активно розповсюджувалися «поради» з народу про часник, цибулю, імбир, червоний перець.



Міф про часник довелося спростовувати навіть Всесвітній організації охорони здоров'я:

«Це – корисна їжа, яка може мати деякі протимікробні властивості. Однак немає даних, що вживання часнику захищає людей від коронавірусу».<sup>20</sup>

Балачки, що COVID-19 оминає курців, розповсюдились після того, як світ прочитав статтю китайських алергологів. В ній йшлося, що лише 1,47% від усіх хворих на коронавірус людей були курцям. Новина миттю розлетілася на заголовки, залишивши позаду важливу деталь: у дослідженні брали участь лише 140 пацієнтів з Уханю.

Пити багато води при респіраторних інфекціях не тільки можна, а й навіть потрібно. Але не для знищення вірусу, а для запобігання втратам рідини. Рідина має бути приємної температури. Остаточних результатів щодо того, при якій температурі та протягом якого часу гине SARS-Cov-2 досі немає. Як не існує жодних спеціальних ліків, ефективних проти COVID-19. Пацієнти отримують симптоматичне лікування. В листопаді 2021 року Міністерство охорони здоров'я України вчергове переглянуло протокол лікування<sup>21</sup>.

## «Не страшніший за сезонний грип»

Один із найпоширеніших закидів коронавірусних скептиків. Здебільшого через те, що деякі симптоми «ковіду» та грипу збігаються. Це лихоманка, слабкість, нежить, головний біль, біль у горлі. Розповсюджені (проте необов'язкові!) ознаки «ковіду» як втрата смаку та нюху, при циркуляції штаму «дельта» проявляються не так часто, як раніше, свідчать лікарі. Натомість серед перших симптомів осінньої хвилі коронавірусу в 2021 році МОЗ України називає розлади шлунково-кишкового тракту.<sup>22</sup>

Похідним фейком є той, що перехворівши на грип, інфікуватися неможливо.



Грип і коронавірусна хвороба – абсолютно різні захворювання, що викликаються різними вірусами.

Вірус грипу відноситься до сімейства ортоміксовірусів, COVID-19 – до сімейства коронавірусів.

Тому цілком ймовірно захворіти на грип, якщо перехворів на коронавірус. Так само як заразитися грипом під час «ковіду». COVID-19 і грип можуть протікати в різних формах – від легкої до смертельної пневмонії. При цьому летальність сезонного грипу – в межах 0,01%, тоді як «ковіду», за попередніми даними, – близько 2%, тобто майже у 20 разів вища.

За інформацією Центру громадського здоров'я України, сезонний грип має менший інкубаційний період – симптоми проявляються вже на третій день, тоді як коронавірус мутованого штаму «дельта» «показує себе» на 5-6 день після інфікування. Це призводить до того, що людина довше не знає про хворобу та може заразити більше людей. Частішають ускладнення, більше хворих потребують шпиталізації.

Цьогоріч в Україні очікують на три штами грипу: В/Washington, H1N1 вірус «Вікторія», H3N2 вірус «Камбоджа». Раніше в нашій державі вони вже циркулювали.<sup>23</sup> Але самі по собі карантинні обмеження, встановлені проти COVID-19, зменшують захворюваність на грип.

Нині біотехнологічна компанія Moderna працює над комбінованою бустерною вакциною, яка захищатиме одночасно від COVID-19 і грипу, проте наразі невідомо, чи спрацює дана схема.<sup>24</sup>

## «Від масок більше шкоди, ніж користі»

Противників носіння захисних масок об'єднують страхи інфікувати самих себе чи «отруїтись вуглекислим газом». Відповідно до цієї логіки, хірурги після багатогодинних операцій мали би втрачати свідомість внаслідок отруєння CO<sub>2</sub>.

Іноді апелюють до прикладу Швеції та Нідерландів, де скасовано масочний режим. При цьому забувається, що в обох державах щеплено близько 80% населення, а, скажімо, в Нідерландах всім учням та вчителям два рази на тиждень проводять тестування методом ПЛР.

✓ Маска<sup>25</sup> як засіб індивідуального захисту потрібна для контролю джерела інфекції. Навіть якщо людина не має симптомів, вона може бути носієм збудника. Для здорових людей вона потрібна аби захиститися при контакті із хворим.

Продовжувати носити маски потрібно, навіть якщо людина отримала повну вакцинацію від COVID-19. Правильне носіння маски, коли щільно прикриті ніс та рот, зменшує кількість виділень, що містять вірус. Улюблені працівниками сфери громадського харчування та обслуговування захисні маски з прозорого пластику («щитки») через нещільне прилягання до обличчя лише створюють ілюзію захисту.

Тривають суперечки й стосовно того, чи потрібні захисні маски дітям. Серед німецьких користувачів соцмереж розповсюджуються повідомлення, що у місті Швайнфурт у Баварії 6-річна дівчинка начебто спершу втратила свідомість від носіння маски, а потім померла. Поліція регіону категорично спростовує: «Це Інтернет-казка»<sup>26</sup>.

В оновлених в листопаді 2021 року рекомендаціях Американської асоціації педіатрів щодо носіння дітьми захисних масок йдеться<sup>27</sup>:

- від 12 років – на рівні з дорослими обов'язково;
- від 6 до 11 років – враховуючи поширеність передачі вірусу в регіоні, взаємодії з особами груп ризику, наприклад, літніми; здатності дитини безпечно та правильно користуватися маскою, можливості дорослих контролювати це та регулярно змінювати маски.
- до 5 років носити захисні маски не рекомендується взагалі.

## «Діти не хворіють на «ковід», не поширюють його»

Донедавна в мережі активно поширювалась інформація, що діти начебто не можуть хворіти на COVID-19, бо «вірус фізично не може у них розмножуватися».

✓ Фахівці у сфері медицини це спростовують. Діти різного віку, стверджують вони, на тлі циркуляції Дельта-штаму стали частіше хворіти на коронавірус, у тому числі з ускладненнями у вигляді пневмонії.

Подібну динаміку експерти пояснюють зокрема неможливістю вакцинувати проти COVID-19 дітей до 12 років. Про розвиток хвороби у дитини можуть свідчити нежить, кашель, висока температура впродовж кількох днів, яка добре піддається збиванню. Серед порад медиків – зробити експрест на антиген або ПЛР-тест, а також за допомогою аналізу крові переконатися, що не приєдналася бактеріальна інфекція.

Оскільки підлітковий вік фізіологічно дає зниження імунітету, і шанси захворіти для нещеплених підлітків достатньо високі, з початку листопада 2021 року в Україні почали вакцинувати дітей 12-17 років<sup>28</sup>. Використовується препарат Comirnaty від Pfizer/BioNTech. Перед щепленням необхідно порадитися з сімейним лікарем, дітей вакцинують лише в супроводі батьків або опікунів, які підписують інформовану згоду.

*Матеріали розроблені в рамках грантової програми проекту «Вивчай та розривай: інфо-медійна грамотність», який виконується IREX (Рада наукових досліджень та обмінів) за підтримки Посольства Великої Британії та США. Зміст матеріалів не обов'язково відображає думку та не є офіційною позицією IREX, а також Урядів Великої Британії та США. Дані матеріали дозволяється використовувати із навчальною метою та за умови, якщо це здійснюється безоплатно для кінцевого споживача.*

#Вивчайтарозривай #МиМедіаграмотні

1. <https://www.science.org/content/article/black-death-fatal-flu-past-pandemics-show-why-people-margins-suffer-most> «From Black Death to fatal flu, past pandemics show why people on the margins suffer most», журнал Science
2. <https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200220-sitrep-13-ncov-v3.pdf> 2 лютого 2020 року – за місяць до оголошення пандемії коронавірусної інфекції ВООЗ заявила про інфомедію – «епідемію дезінформації»
3. <https://voxukraine.org/richnitsya-infodemiyi-iz-yakimi-fejkami-pro-covid-19-ukrayina-ta-svit-boryutsya-vzhe-ponad-rik/> Аналітична платформа VoxCheck була заснована в 2014 році
4. <https://internews.in.ua/uk/news/ponad-80-ukrajintsi-v-stykalysya-iz-dezinformatsijeyu-pro-covid-19-nove-opytuvannya-usaid-internews/> Понад 80% українців стикалися із дезінформацією про Covid-19, – нове опитування USAID-Internews
5. <https://www.dni.gov/index.php/newsroom/reports-publications/reports-publications-2021/item/2263-declassified-assessment-on-covid-19-origins> Розвідка США підтвердила, що вірус не був створений штучно, жовтень 2021 р.
6. <https://www.icnirp.org/cms/upload/publications/ICNIRPfmfgdl.pdf> Звіт міжнародної комісії з захисту від випромінювання, в якому 5G-сигнал визнано безпечним
7. ВООЗ повідомляє, Що жодних негативних наслідків від впливу 5G на організм людей не було зафіксовано
8. <https://www.who.int/bulletin/volumes/83/9/707.pdf>
9. <https://jbiomedsci.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12929-020-00695-2>
10. <https://www.pfizer.com/news/press-release/press-release-detail/pfizer-and-biotech-achieve-first-authorization-world>
11. <https://wwwnc.cdc.gov/travel/yellowbook/2020/travel-related-infectious-diseases/anthrax> «Жовта книга» CDC (Центрів з контролю та профілактики захворювань в США)
12. [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text) Повний текст Європейської конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Україною ратифікована та набрала чинності в 1997 році
13. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> Повний текст Закону України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», поточна редакція від 14.01.2021 року
14. [https://sante.lefigaro.fr/article/le-lent-naufage-scientifique-du-pr-luc-montagnier?fbclid=IwAR3Cfebkvw600FjysMgkZQ48NIFyUwSp9DLcl4PFzj1umgFnuZQ2\\_zEws](https://sante.lefigaro.fr/article/le-lent-naufage-scientifique-du-pr-luc-montagnier?fbclid=IwAR3Cfebkvw600FjysMgkZQ48NIFyUwSp9DLcl4PFzj1umgFnuZQ2_zEws) «Понад 100 вчених засудили завдяки Нобелівському лауреату» – газета Le Figaro
15. <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3301630-vselskij-patriarh-varfolomij-zaklikav-viran-vakcinuvisativ-covid19.html>
16. [https://wrciro.org.ua/files/2021-1996\\_UCCRO\\_documents\\_web.pdf](https://wrciro.org.ua/files/2021-1996_UCCRO_documents_web.pdf) Заява Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій щодо початку процесу вакцинації від COVID-19 в Україні
17. «Завдяки Божій благодаті та праці багатьох у нас тепер є вакцини, які захищають нас від COVID-19. Вони дають нам надію на припинення пандемії, але тільки у тому разі, якщо вони будуть доступні для всіх, і якщо ми будемо працювати разом», – сказав Папа Франциск <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3299606-papa-rimskij-zaklikav-robiti-covidseplenna.html>; «Ніякої суперечності Божим заповідям вакцинація не несе», – Митрополит Київський і всієї України Епіфаній; «Вірити у світові змови – приватна справа. Але це не має нічого спільного з вченням церкви», – Блаженніший Святослав (Українська греко-католицька церква); «За єврейським законом, треба почути думку лікарів», – Головний рабин Йонатан Маркович (Єврейська громада Києва) <https://www.pravda.com.ua/articles/2021/01/31/7281728/>; «...Релігія зобов'язує нас зберігати життя та берегти своє здоров'я. Пророк Мухаммад сказав: "Не буде досконалою Віра мусульманина, якщо він не бажає іншим того ж, що бажає собі з добра", – наголосив імам-хатіб мечеті Ар-Рахма шейх Хасан Ахатов <https://moz.gov.ua/article/news/u-stolichnij-mecheti-ar-rahma-vidkri-licentri-vakcinacii-proti-covid-19>
18. <https://www.vaticannews.va/uk/vatican-city/news/2020-12/kongregazija-virovchennya-zauvaga-scho-do-vakcunacii-covid-19.html> Конгрегація Віровчення про моральну допустимість щеплень від Covid-19
19. <https://sobor.uccg.church/punkt-vaktsynatsii-vidkryto-v-patriarshomu-sobori/>
20. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/myth-busters> на цій сторінці ВООЗ розвінчує найбільш розповсюджені міфи про коронавірус
21. <https://moz.gov.ua/article/ministry-mandates/nakaz-moz-ukraini-vid-11112021--2495-pro-vnesennja-zmin-do-protokolu-nadannja-medichnoi-dopomogi-dlja-likuvannja-koronavirusu-ivhorobi-covid-19>
22. [https://t.me/COVID19\\_Ukraine/1998?fbclid=IwAR331hltjKA8SDR1ss6BZF\\_gSvJM5pGkeUNx-LV\\_fDB\\_2n9hdSPEtG0NHY](https://t.me/COVID19_Ukraine/1998?fbclid=IwAR331hltjKA8SDR1ss6BZF_gSvJM5pGkeUNx-LV_fDB_2n9hdSPEtG0NHY) Джерело: офіційний Телеграм-канал МОЗ України
23. <https://www.phc.org.ua/> Джерело: Центр громадського здоров'я України
24. <https://www.reuters.com/business/healthcare-pharmaceuticals/moderna-developing-single-dose-combination-vaccine-covid-19-flu-2021-09-09/> Джерело: міжнародна інформаційна агенція Reuters
25. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/advice-for-public/myth-busters#oxygen>
26. <https://www.merkur.de/leben/gesundheit/gefahr-kind-er-maske-mundschutz-maskenpflicht-corona-coronavirus-zr-13914119.html>
27. <https://www.healthychildren.org/English/health-issues/conditions/COVID-19/Pages/Cloth-Face-Coverings-for-Children-During-COVID-19.aspx>
28. <https://moz.gov.ua/article/for-medical-staff/jak-vakcinuvati-ditej-vikom-12-proti-covid-19-> МОЗ України про те, як вакцинувати проти COVID-19 дітей віком 12+

